

Ulobas bærekraftsrapport 2021

Uloba Independent Living Norge og bærekraft

Innhold

Hva er bærekraft?	3
FNs bærekraftsmål inkluderer også funksjonshemmede	3
BPA bidrar til å oppfylle bærekraftsmålene	3
Bærekraft i Uloba – Independent Living Norge	4
BPA som bærekraftig frigjørings- og likestillingsverktøy for funksjonshemmede	5
Alle skal med	6
Likeverdig tilgang til utdanning	7
Lavere sysselsetting blant funksjonshemmede	8
Myndiggjøring ingen selvfølge	8
Inkluderende byer og lokalsamfunn	9
En pågående politisk kamp for god bærekraft	10
Skal inkluderes på alle arenaer	10

Hva er bærekraft?

Bærekraft handler om å leve på en måte som gjør at vi får det vi trenger, uten å ødelegge for at fremtidige generasjoner skal få dekket sine behov. Tre områder må ivaretas for at noe skal være bærekraftig: miljø, økonomi og sosiale forhold.

FNs bærekraftsmål inkluderer også funksjonshemmede

FNs bærekraftsmål er ifølge FN selv «verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030». Selv om mange kanskje forbinder bærekraftsbegrepet med miljø, favner bærekraftsmålene mye videre enn dette. Ikke minst handler det om at alle skal inkluderes i samfunnet.

BPA bidrar til å oppfylle bærekraftsmålene

For funksjonshemmede er BPA, Borgerstyrt Personlig Assistanse, et likestillingsverktøy og et middel til å oppfylle bærekraftsmålene med hensyn til deltakelse på alle samfunnets arenaer. Gjennom å styre assistansen vår selv, får vi funksjonshemmede kontroll over vår egen tilværelse, noe som igjen fører til deltakelse og myndiggjøring. BPA er et likestillingsverktøy skapt av funksjonshemmede for å sikre likestilling og likeverd. Før iverksettelsen av rettighetsfestingen 1.1.2015, ble det antatt at 14 000 personer ville ha rett til BPA. Ved utgangen av 2019 hadde 3 605 personer BPA i Norge.

Ulobas tilstandskartlegging for 2019 viser at en stor andel av de som svarte på undersøkelsen «opplever at deres kommune ikke viser forståelse for at de trenger BPA for å utøve sin rett til å leve i samfunnet, med de samme valgmuligheter som andre». Tilstandskartleggingen viser at de som har BPA opplever isolasjon i betydelig mindre grad enn de som ikke har BPA. Slik blir BPA et middel til å oppfylle intensjonen med bærekraftsmålene.

Norske myndigheter, kommuner og arbeidsliv stiller seg bak FNs bærekraftsmål og menneskerettighetskonvensjonene. Likevel ser vi at funksjonshemmede ekskluderes fra mange viktige områder i samfunnet, som utdanning, arbeid og tilgjengelige by- og lokalmiljø, som alle er viktige deler av bærekraftsmålene.

Bærekraft i Uloba – Independent Living Norge

Den viktigste måten vi i Uloba tilnærmer oss bærekraft på, er å drifte, utvikle og framsnakke Borgerstyrt personlig assistanse (BPA).

Fem funksjonshemmede gründere etablerte Uloba – Independent Living Norge, en ideell organisasjon organisert som et samvirke, med det formål å innføre tjenesten Borgerstyrt personlig assistanse (BPA) til Norge og videreutvikle den. Gründerne så at datidens tilbud til funksjonshemmede ikke var forenlig med å leve aktive liv i utdanning, jobb, fritid, i familie og som foreldre.

BPA er et frigjørings- og likestillingsverktøy som skal sette oss funksjonshemmede i stand til å delta aktivt på alle samfunnets arenaer i skole, utdanning, jobb, frivillighet, i familie og som foreldre.

BPA er praktisk assistanse som følger funksjonshemmede ut på samfunnets ulike arenaer og som bidrar til at funksjonshemmede kan leve aktive liv som vi styrer selv.

Funksjonshemmede rekrutterer sine egne assistenter, og ulike tilretteleggere forvalter selve arbeidsgiveransvaret.

Uloba er landets eneste Independent Living organisasjon. Ideologien vi bygger på tar utgangspunkt i at funksjonshemmede lever egne liv uavhengig av samfunnets tradisjonelle tjenester, for eksempel hjemme-tjeneste, som forutsetter at du er hjemme når du mottar assistansen. En slik modell bygger på at en person med assistansebehov er syk og ikke kan ta vare på seg selv.

BPA er et redskap som frigjør funksjonshemmede og likestiller oss på ulike måter for at vi skal kunne leve livet vårt og ta ansvar for det.

Bærekraften ligger i at BPA sørger for at vi kan bruke våre ressurser til samfunnets beste. Vi kan aktivt bidra til å bygge opp kompetanse gjennom utdanning som setter oss i stand til å jobbe. I tillegg bidrar vi til alle andre aktiviteter vi ønsker å engasjere oss i på lik linje med enhver annen borger.

På denne måten bidrar funksjonshemmede til samfunnet med sin kompetanse, erfaring, utdanning og jobb. BPA gjør oss til en tilgjengelig ressurs for samfunnet. Dette gjør at det blir flere hender i arbeid, skattebetalere, fremfor passive uføretrygdde mennesker, som det offentlige hjelpeapparatet ofte ønsker å gjøre oss til. Vi blir aktive bidragsyttere til det velferdssamfunnet vi alle er avhengig av å opprettholde. Og vi er mange; flere hundre tusen mennesker.

Uloba – Independent Living Norge ble stiftet 17. oktober 1991, for 30 år siden. Siden den gangen har vi først innført, og deretter utviklet og driftet BPA. Organisasjonen er ideell, drives av og for funksjonshemmede og er selvfinansiert. BPA er selve bærekraften i vår virksomhet.

BPA som bærekraftig frigjørings- og likestillingsverktøy for funksjonshemmede

BPA som bærekraftig frigjørings- og likestillingsverktøy for funksjonshemmede har ringvirkninger som bidrar til forsterket bærekraft på svært mange områder.

Syssetting: Flere funksjonshemmede i arbeid er et mål også politikerne stiller seg bak. I kjølvannet av BPA har vi fått tjenesten funksjonsassistanse, en ordning for assistanse på arbeidsplassen, som bidrar til at flere funksjonshemmede får jobb, og kan stå i jobb. Nærmere 100 000 funksjonshemmede står i arbeidsledighetskø for å stille sine ressurser, utdanning og kompetanse til disposisjon. Med funksjonsassistanse blir dette mulig for langt flere enn hva som ellers ville ha vært tilfellet.

BPA har også skapt et arbeidsmarked for personlige assistenter og funksjonsassistenter. Flere tusen mennesker har fått nye arbeidsmuligheter som assistenter i hel- og deltidsstillinger. Dette bidrar til verdiskapning og bærekraft på nye områder.

For utlendinger med opphold i Norge åpner jobben som BPA-assistent eller funksjonsassistent mange dører, og tilbyr mulighet til bedre integrering, utvikle et bedre norsk språk og få tilegnet seg andre ferdigheter i det norske samfunnet. Arbeidskraften er ufaglært, men sikret ryddige gode arbeidsforhold gjennom tariffavtaler.

BPA-assistenter bidrar selvsagt også til at familier til funksjonshemmede får ofte nødvendig avlastning og dermed frigjort sine egne personlige ressurser til samfunnsnyttig innsats.

Uloba er også en arbeidsgiver som har vedtektsfestet at minst 50 prosent av de administrativt ansatte skal ha en funksjonsnedsettelse. Dette bidrar til godt likepersonsarbeid og erfaringsutveksling innenfor BPA feltet. Vi anser det å ha en funksjonsnedsettelse som en kompetanse som kommer til nytte i vår virksomhet, og vi etterspør den aktivt når vi besetter nye stillinger.

Mangfold: I sum bidrar BPA og funksjonsassistanse til mangfold i samfunnet. Vi ser mangfold som en bærekraft i seg selv, gjennom meningsbrytninger og annet som bidrar til samfunnets videreutvikling. Både funksjonshemmede og assistenter bidrar aktivt til dette mangfoldet.

Beslutningsstøtteråd: Som et bidrag til mangfoldet vi alle ønsker oss har Uloba iverksatt et prosjekt med beslutningsstøtteråd for funksjonshemmede med kognitive utfordringer. Et beslutningsstøtteråd bestående av nærstående som kjenner personen godt fortolker personens vilje for eget liv og setter det ut i livet. Prosjektet er tenkt som et alternativ til vergemål. I sum vil vi også fremheve at dette prosjektet bidrar til mangfold og bærekraft.

Tilgjengelighet: Uloba rekrutterer aktivt funksjonshemmede som arbeidstakere i vår organisasjon. Det innebærer også at vi bruker mange ressurser på tilgjengelighet i forhold til kontorlokaler og fleksible arbeidsmodeller. Vi bygger for tiden ut vårt hovedkontor som skal bli et signalbygg for funksjonshemmede i Norge. Her tilstreber vi tilgjengelighet og universell utforming til det ytterste. Vi legger også mange ressurser i å sørge for at alle arbeidsverktøy, IT og andre arbeidsverktøy er universelt utformet og tilgjengelige for alle. Mange av våre arbeidstakere som har med seg funksjonsassistenter på jobb, innebærer også at vi som virksomhet påtar oss doble kostnader for å virkeliggjøre vår visjon om et samfunn der funksjonshemmede deltar på alle samfunnets arenaer. Og vi gjør det med glede!

Sømløse reiser: Uloba har også sitt eget busselskap og reisebyrå som har som fokus å tilrettelegge sømløse reiser for funksjonshemmede. Personalet i selskapet Freedom Express har fokus på tilgjengelighet og universell utforming som sørger for at funksjonshemmede kan reise problemfritt på jobb og i fritid. I seg selv mener vi at dette representerer bærekraft i beste betydning av ordet.

Alle skal med

I Norge liker man kanskje å tro at alle er inkludert i samfunnet, og den norske velferdsstaten har vokst fram under slagordet *Alle skal med*. Samfunnsdeltakelse er intensjonen med BPA, og går dermed som hånd i hanske med bærekraftsmålenes hovedintensjon, som deler ordlyd med den norske velferdsstatens slagord, *Alle skal med*.

FN vil, både gjennom bærekraftsmålene og gjennom CRPD, FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne, at også funksjonshemmede skal regnes med i «alle». Da må funksjonshemmede likestilles med resten av befolkningen på alle arenaer. Funksjonshemmede er en diskriminert gruppe i samfunnet i dag. Det betyr at vi enda ikke deltar fullt ut i samfunnet. Hvis overskriften «alle skal med» også skal gjelde funksjonshemmede, og målet skal oppnås før 2030, har vi ikke god tid. Spørsmålet blir da om vi funksjonshemmede regnes med i «alle», eller om vi rett og slett er uteglemt.

Ikke før funksjonshemmede har makt og styring i sitt eget liv, er vi en naturlig del av «alle». Flere rapporter fra blant annet Uloba og Norges Handikapforbund har vist at det er lenge til dette er en realitet. BPA er et viktig verktøy hvis vi skal snu dette. Ulobas egen tilstandskartlegging avdekker at mange, hele 66 prosent av de som svarte på undersøkelsen, føler maktesløshet i møte med det offentlige. Undersøkelsen viser at mange opplever at kommunen viser liten forståelse for at BPA skal bidra til samfunnsdeltakelse:

BPA er et viktig middel for å oppnå samfunnsdeltakelse og styring i eget liv. Likevel underkommuniserer mange kommuner BPA, blant annet ved å ikke skrive om ordningen på nettsidene sine, slik at informasjonen om BPA er mindre tilgjengelig enn den kunne vært ([Se Ulobas rapport «BPA ut til folket» \(lenke\)](#)). Høsten 2019 manglet hele 22 prosent av norske kommuner informasjon om BPA på nettsidene sine.

Likeverdig tilgang til utdanning

Utdanning er viktig for å komme seg ut i arbeidslivet, noe som igjen er viktig for å oppnå samfunnsdeltakelse for den enkelte.

Bærekraftsmål nummer 4 sier at statene skal sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle. Utdanningsinstitusjonene skal være tilgjengelige for alle og sikre godt læringsmiljø. Men «alle» ser ikke ut til å omfatte funksjonshemmede. Mange funksjonshemmede faller ut av utdanningsløpet allerede på videregående, og det blir opprettet flere spesialklasser og spesialskoler enn før. Dette betyr at mange funksjonshemmede blir adskilt fra sine jevnaldrende i skolehverdagen.

I 2016 gav forskerne Jan Tøssebro og Christian Wendelborg ut boka «Oppvekst med funksjonshemming – familie, livsløp og overganger». Forskningsprosjektet som lå til grunn for boka viste «at veldig få går i en ordinær klasse på videregående, og at så få som tre av ti går sammen med sine jevnaldrende mot slutten av skoleløpet. Faglig forventes det lite av dem, og det får konsekvenser for livet etter skolen. Hele 85 prosent av de unge med funksjonshemninger i forskernes utvalg hadde fått innvilget uføretrygd når de var mellom 18 og 19 år.» ([Intervju på forskning.no 30.3.2016 \(lenke\)](#)).

I skoleåret 2019/20 mottok 7,7 prosent av elevmassen spesialundervisning, skriver Undervisningsdirektoratet på sine nettsider. De skriver videre at «Andelen elever med spesialundervisning er nesten tre ganger så høy på 10. trinn som på 1. trinn. (...) Det har vært en jevn økning i andelen elever som får spesialundervisning i den ordinære klassen de siste årene. I 2013/14 var andelen 28 prosent.» Det betyr likevel at mange elever blir tatt ut av klasserommet for å få undervisning. Dette kan ha innvirkning på klassekameraters syn på dem, og ikke minst på deres eget syn på seg selv.

For at funksjonshemmede skal kunne benytte seg av undervisnings-tilbudet, er universell utforming, altså at skolene er tilgjengelige for alle, en viktig faktor. 80 prosent av norske skoler er ikke universelt utformet, ifølge en rapport fra Norges handikapforbund fra 2013. Dette tallet ble imidlertid motsagt i 2019, da en rapport fra Norsk kommunalteknisk forening fastslo at det stod langt bedre til med tilgjengeligheten på norske skoler. Denne undersøkelsen kom fram til at ni av ti skoler er tilgjengelige. Regjeringen lanserer ny handlingsplan for universell utforming for perioden 2021–2025.

Ulobas tilstandskartlegging 2019 viser at «For få unge med assistansebehov får mulighet til å ta høyere utdanning». Kartleggingen viser at «det er vanskelig å få tilstrekkelig assistanse i hverdagen til å faktisk kunne studere på lik linje med andre». En del av problemet er at det ikke finnes en student-assistanseordning, slår kartleggingen fast. Dermed finnes det et «hull» blant de ulike assistanseordningene som kan bidra til at mange funksjonshemmede ikke fullfører høyere utdanning. Det finnes imidlertid en mentor-ordning via NAV, og ifølge tilstandskartleggingen mener de som har fått innvilget dette at «det er avgjørende for at de kan ta den utdanningen de har begynt på».

Lavere sysselsetting blant funksjonshemmede

FNs bærekraftsmål nummer 8 handler om å sikre «anstendig arbeid og økonomisk vekst». Myndighetene skal «fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle». Funksjonshemmede er spesifikt nevnt i FNs bærekraftsmål 8.5. Bærekraftsmålet handler om å «oppnå full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeid for alle kvinner og menn, deriblant ungdom og personer med nedsatt funksjonsevne (...)» innen 2030.

På tross av dette ser vi at mange funksjonshemmede som vil jobbe står utenfor arbeidslivet, og sysselsettingsgraden blant funksjonshemmede i alderen 15–66 år i andre kvartal 2020 var på kun 40,6 prosent, ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB). Dette tallet er svært lavt i forhold til resten av befolkningen, der sysselsettingsgraden var 74,1 prosent. I Ulobas tilstandskartlegging 2019, som ble sendt ut til alle Ulobas medlemmer, er 27 prosent av respondentene mellom 18 og 67 år i lønnet arbeid. Tallene er altså lavere enn for funksjonshemmede forøvrig, som vist av SSB.

Myndiggjøring ingen selvfølge

I mål nummer 10 står det at statene «Innen 2030 [skal] sikre myndiggjøring og fremme sosial, økonomisk og politisk inkludering av alle, uavhengig av alder, kjønn, funksjonsevne, rase, etnisitet, nasjonal opprinnelse, religion eller økonomisk eller annen status.» For funksjonshemmede betyr det at man skal sitte i førersetet i sitt eget liv og kunne

delta fullt ut i samfunnet. Det er blant annet derfor BPA er så viktig, fordi ordningen snur maktstrukturene på hodet og lar funksjonshemmede selv ha det fulle og hele ansvaret for eget liv. I tillegg til BPA er tilgang til beslutningsstøtte viktig, slik at de som trenger det kan få støtte til å ta viktige beslutninger i sitt eget liv, som et alternativ til vergemål.

I mars 2019 var Norge til høring i FN om CRPD, FN-konvensjonen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. I høringen fikk Norge særlig kritikk for vergemålsloven, som bryter med CRPD. Når en person har en verge, er det denne som bestemmer på vegne av personen det gjelder.

Inkluderende byer og lokalsamfunn

Bærekraftsmål nummer 11, som handler om å gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, er formulert slik: «Innen 2030 [skal statene] sørge for at alle, særlig kvinner og barn, eldre og personer med nedsatt funksjonsevne, har tilgang til trygge, inkluderende og tilgjengelige grøntområder og offentlige rom». Dette målet er svært relevant for funksjonshemmedes deltagelse i samfunnet. Mangel på universell utforming hindrer funksjonshemmede i å delta fullt ut på alle arenaer. Det er også avgjørende at funksjonshemmede, som ønsker å bidra i samfunnet og i arbeidslivet, helt konkret får bistand til å komme seg til arbeidsplassen. Da må det finnes tilgjengelig transport og universelt utformede byer og lokalsamfunn. Mange funksjonshemmede kan ikke benytte seg av offentlig kommunikasjon, og taxiturer som skal kompensere for dette (TT-turer) er ofte begrenset i antall. Dermed er det langt fra likeverdige tilbud på transportområdet. I tillegg kan tilbud om BPA for noen bety forskjellen på om man kan benytte seg av lokalsamfunnet sitt eller ikke.

En pågående politisk kamp for god bærekraft

Uloba – Independent Living Norge utkjemper daglig politiske slag for å bevare Borgerstyrt personlig assistanse etter intensjonen som et frigjørings- og likestillingsverktøy. Likevel ser vi dessverre ofte at kommuner som forvalter BPA motarbeider oss. Independent Living ideologien gjør funksjonshemmede til aktive samfunnsborgere, der samfunnet gjennom historien har passivisert oss.

Skal inkluderes på alle arenaer

Det er med andre ord et stykke igjen til Norge kan sies å ha innfridd intensjonen i bærekraftsmålene med tanke på funksjonshemmede. Både bærekraftsmålene og den norske velferdsstaten har «Alle skal med» som slagord, men «alle» omfatter på langt nær alltid funksjonshemmede. Det er behov for inkludering og likestilling i utdanningsinstitusjonene og i arbeidslivet, og det må sees på som en selvfølge at alle mennesker skal få anledning til å ta beslutninger i eget liv. Samlet sett krever bærekraftsmålene av statene at alle skal bli inkludert på alle arenaer.

Bærekraftsmålene er, sammen med de universelle menneskerettighetene og CRPD, en viktig pådriver for at funksjonshemmede skal bli fullt inkludert i samfunnet.

ULOBA

INDEPENDENT LIVING | NORGE

Uloba – Independent Living Norge SA

Adresse: Tollbugata 114, 3041 Drammen

E-post: post@uloba.no

Telefon: 32 20 59 10

Organisasjonsnummer: 963 890 095

Foto: Christian Houge

Tekst: Hans Hjellemo og Mari Liljenstrøm

Design og layout: Maren Tanke

Publisert: September 2021